

مجله حقوق

دوفصلنامه

دوره ۴، شماره ۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

بررسی راهکارهای حقوقی استخراج و معامله ارزهای دیجیتال و رمز پایه (مجازی):

خلأهای حقوقی و راهکارهای پیشنهادی * شیما نادری، مجید مطلبی

و اکاوی مبانی فقهی فور و تراخی در اخذ به شفعه * مرتضی رحیمی

دستاوردها و چالش های تعدد و تکرار جرم در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

مصوب ۱۳۹۹ با رویکرد کاربردی * ابوالفتح خالقی، زهرا میرزائی

آثار قرارداد انتقال تکنولوژی در حقوق ایران * افشین مجاهد

تبیین اصل اطلاع رسانی در پرتو آیین رضایت قبلی کنوانسیون روتردام ۲۰۰۳

* محمد مبینی فر، مرضیه فتحی برناچی

جایگاه کمیسیون های حل اختلاف در دعاوی فی مابین سپاه پاسداران انقلاب و شهرداری تهران

* محمدرضا یزدی، مجتبی سالک رازی

آثار و شرایط اعاده دادرسی در حقوق ایران و فرانسه * سید جعفر هاشمی باجگانی، محمدرضا بوربور

آثار فسخ نکاح در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان * میثم سبحانی

تحلیل ساختار حقوق کودک در ایران: بررسی مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک بر مبنای

پیمان نامه جهانی حقوق کودک * مریم شعبان

رابطه توهین و آزادی بیان در پرتو قانون مجازات اسلامی و قانون مطبوعات * امیرحسین قضائی علمداری

اصول و قواعد حاکم بر اخلاق حرفه ای در شغل وکالت * رستم علی اکبری، یاسر شاکری

تکثرگرایی دینی در قانون مجازات اسلامی * محسن حمیدی پور

آثار و شرایط دادرسی غیابی در حقوق ایران و فرانسه * سید جعفر هاشمی باجگانی، مصطفی افضلی گروه

مسئولیت کیفری دولت ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری های منطقه ای و بین المللی * سجاد طیبی

تحلیل عملکرد دیوان بین المللی دادگستری در پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ میان جمهوری اسلامی ایران

و ایالات متحده آمریکا * محمد ستایش پور، عیسی پودات

چالش های فلسفی، مفهومی تروریسم در مواجهه با حقوق بشر * نوروز کارگری

تحلیل اقتصادی آثار جاتی ناشی از استفاده اموال با مطالعه حقوق ایران * یداله دادگر، اکرم احسانی

کارکردها و چالش های میانجیگری در ایران (با نگاهی به برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین المللی)

* سید عباس موسوی

حریم خصوصی در نظام حقوقی ایران و اسلام * علی اکبری، مهدی فلاحیان

حقوق زندانیان از منظر فقه امامیه و حقوق ایران با نگاهی به اسناد بین المللی * غلامرضا ایزدپناه، وجیهه ایزدپناه

تحلیل ترور دانشمندان هسته ای ایران از منظر حقوق داخلی و بین الملل * محمدخلیل صالحی، محمد سلمانی فرهمند

آثار قرارداد بیعه عمر از منظر فقه امامیه و حقوق ایران * سید سجاد خالونی تفتی

حمایت از قضات ادارات در عصر سیاسی سازی: ارزیابی استقلال قضائی و ثبات رأی در دادرسی اداری * رضا طجرلو،

محمدجواد شفق، فاطمه مافی

حقوق بزه دیدگان و بزه کاران در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه: نقدها و چالش ها * صادق فتیلی، ابراهیم مقدم

بررسی و تحلیل تعهد به رعایت احتیاط در حقوق کامن لا * رضا حسین گندمکار، فرزاد کریمی کلمتی

مطالعه تطبیقی ارزیابی هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه * اسماعیل کشکولیان، مهدی نقوی

در آمدی بر نظریه شخصیت حقوقی در فقه امامیه * سید علیرضا امین

بررسی ارکان مسئولیت مدنی شهرداری ها در رویه قضائی * سید وحید میرنظامی، فائزه بهادر

جبران خسارت محکومان بی گناه در حقوق ایران و آمریکا * احمدرضا کنارکوهی، سلامه ابوالحسنی

اهمیت ایجاب در قانون مدنی ایران و اصول قراردادهای تجاری بین المللی * مرتضی جوان سرند

Research on the Importance of Offer in Iranian Civil Law and the UNIDROIT Principles

اهمیت ایجاب در قانون مدنی ایران و اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی

Morteza Javan Sarand

Bachelor of Laws, Islamic Azad University, Tabriz Branch, Tabriz, Iran

مرتضی جوان سرنند

کارشناس حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران

Mortezasarandi1999@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-6960-0632>

Abstract

Offer is the first effective will in concluding a contract, which is announced by the offer or. offer restriction, unlike other legal acts, is imposed by itself and the addressee of offer must declare his acceptance according to the provisions of offer. It should be noted that the issue of imperative is not mentioned independently by the Iranian civil law, and as a result, jurists have established principles for obligatory by interpretive and comparative study of the articles of the civil law of Iran and other countries. This is while the UNIDROIT principle of international commercial contract in some articles have set rules for the requirement and in the explanations of each article, by mentioning an example and expanding the text of the article, the rules of requirement have been explained. One of the common features of both laws is the protection of the rights of the addressee against the cause.

Keywords: Offer, Acceptance, Offer or, Offeree, Unidroit.

چکیده

ایجاب اولین اراده موثر در انعقاد قرارداد می باشد که توسط موجب اعلان می گردد. قیدوبند ایجاب برخلاف سایر اعمال حقوقی توسط خود موجب مقرر می گردد و مخاطب ایجاب باید طبق مفاد ایجاب قبول خود را اعلان نماید. لازم به ذکر است که به امر ایجاب توسط قانون مدنی ایران به طور مستقل اشاره نشده و در نتیجه حقوقدانان با مطالعه تفسیری و تطبیقی مواد قانون مدنی ایران و سایر کشورها برای ایجاب اصولی را مقرر نموده اند. این در حالی است که اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی در چند ماده قواعدی را برای ایجاب وضع نموده و در توضیحات ذیل هر ماده با ذکر مثال و بسط متن ماده به شرح قواعد ایجاب پرداخته است. از جمله ویژگی های مشترک هر دو قانون حفاظت از حقوق مخاطب ایجاب در مقابل موجب می باشد بدین صورت که موجب نمی تواند در هر صورت از ایجاب خود رجوع کند مگر با وجود شرایط مقرر در قانون.

واژگان کلیدی: ایجاب، قبول، موجب، مخاطب ایجاب، اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی.

Received:2021/08/27 - Review:2022/01/16 - Accepted:2022/02/14

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۶/۰۵ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۲۶ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۲۵

ارجاع:

جوان سرنند، مرتضی؛ (۱۴۰۰)، اهمیت ایجاب در قانون مدنی ایران و اصول قراردادهای تجاری بین المللی، تمدن حقوقی، شماره ۹.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

قرارداد منعقد نمی شود مگر با جمع دو اراده، این دو اراده همان ایجاب^۱ و قبول^۲ هستند. به عبارت دیگر، در واقع ایجاب و قبول اعلان یک جانبه اراده هستند که در انعقاد قرارداد قطعی کنار هم می آیند (Fontaine & Marcel, 2006, 31). موجب^۳ با اعلان ایجاب خود به مخاطب ایجاب^۴ در واقع اراده و رضایت خود را برای انعقاد قراردادی اعلام می نماید. اما ایجاب باید دارای شرایط اساسی عقد همچون ثمن معامله و مبیع و همین طور جنس مبیع باشد که در ادامه به آن ها اشاره می شود.

قانون مدنی ایران جز در چند ماده آن هم به طور ضمنی، اشاره ای به ایجاب نداشته و اصولی را برای آن در نظر نگرفته است. اما حقوقدانان ایرانی با تفسیر مواد پراکنده از قانون مدنی ایران و همین طور تطبیق آن مواد با قوانین سایر کشورها اصولی را برای ایجاب قید نموده اند که حائز اهمیت است. در این میان با توجه به اصل آزادی اراده در قراردادها ممکن است طرفین تجاری تمایل داشته باشند که اصول قراردادهای تجاری بین المللی^۵ را در صورت اطمینان از این که برای قراردادهای خود و مکاتبه با شیوه های تجاری هماهنگی ایجاد می نماید، به عنوان قانون حاکم انتخاب نمایند (Toshiyuki, 2018, 91).

در توضیح اصول قراردادهای تجاری بین المللی باید گفت که این اصول توسط گروهی از محققان مستقل و کارشناسان مختلف سیستم های حقوقی تهیه شده است و تفاوت آن با سایر

-
- 1- Offer
 - 2- Acceptance
 - 3- Offeror or Proponent
 - 4- Offeree
 - 5- Unidroit or UPICC (unidroit principles of international commercial contracts)

سیستم های حقوقی این است که اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی تحت نظارت و تصویب شده توسط یک سازمان بین‌دولتی می‌باشد (CanAksoy, 2014, 95). اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی در ذیل هر ماده توضیحاتی را قید نموده است که در این مقاله نیز برای شرح بیشتر ماده‌های راجع به ایجاب به آن توضیحات نیز رجوع شده است. لازم به ذکر است که مفاد ایجاب توسط موجب تعیین می‌شود و مخاطب ایجاب باید قبول خود را مطابق آن مفاد اعلان نماید در غیر این صورت قبول اعلام شده در حکم قبول نبوده و صرفاً ایجاب جدید تلقی می‌شود. این مقاله به ایجاب در قانون مدنی ایران پرداخته و همین موضوع را در اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی مورد مطالعه و تطبیق داده است. در ادامه به ابهامات و سوالات موجود در باب ایجاب همچون؛ آیا موجب می‌تواند از ایجاب خود رجوع کند؟، مدت اعتبار ایجاب تا چه زمانی هست؟، تفاوت مذاکرات پیش از عقد با ایجاب و قبول، تفاوت ایجاب عام و خاص و در نهایت عوامل موثر در زوال ایجاب اشاره می‌شود که در نهایت با پاسخ به همه این ابهامات، اصولی برای ایجاب معین خواهد شد.

۱- ایجاب در قانون مدنی ایران

دو جزو لاینفک تشکیل قرارداد، ایجاب و قبول هستند. هرچند ایجاب اهمیت و نقش بسیار مهمی در تشکیل قرارداد دارد اما قابل توجه است که در قانون مدنی ایران مستقیماً و صراحتاً به ایجاب و نحوه اعلان آن اشاره نشده و حقوقدانان نیز با توسل به تفسیر مواد قانون مدنی و تطبیق با قوانین سایر کشورها، چگونگی آن را شرح داده‌اند و در نتیجه همین تفسیرها و تطبیق‌ها اصولی برای ایجاب مقرر شده که صرفاً در کتب حقوقدانان دیده می‌شود نه در متن صریح قانونی. از این اصول می‌توان به چند مورد اشاره نمود، برای مثال؛ ایجاب باید کامل باشد تا طرف قبول بتواند با دقت کافی محتوای عقد پیشنهاد شده را بشناسد و به همین دلیل ایجاب بایستی لاقلاً حاوی عناصر اساسی عقد باشد (امیری قائم مقامی، ۱۳۹۲، ۲۱۶).

منظور از عناصر اصلی بر اساس ماده «۳۳۹» قانون مدنی می‌توان به مبیع و قیمت آن اشاره نمود که در ایجاب، موجب^۷ باید روشن باشد. برای مثال؛ من اتومبیل ام را به قیمت صد میلیون تومان می‌فروشم. حال دیدیم که عناصر اساسی قرارداد یعنی اتومبیل که مبیع باشد و قیمت که صد میلیون

۶- پس از توافق بایع و مشتری در مبیع و قیمت آن عقد بیع به ایجاب و قبول واقع می‌شود ...

۷- کسی که اولین بار اراده خود را برای انعقاد معامله به مخاطب خود اعلام می‌نماید.

تومان باشد کاملاً مشخص است. از مبیع و قیمت که بگذریم چیزی که ممکن است به عنوان عنصر اساسی عقد به شمار آید، جنس مبیع باشد. با استناد به ماده «۳۵۳»^۸ قانون مدنی می توان دریافت که جنس نیز می تواند از عناصر اساسی قرارداد به شمار آید. در مثال قبلی اگر بتوانیم جنس را نیز در ایجاب اضافه کنیم، در این صورت ایجاب باید چنین باشد؛ من اتومبیل ام را با تولید فلان کارخانه و فلان رنگ به مبلغ صد میلیون تومان می فروشم. در چنین ایجابی کنار مبیع و ثمن، جنس نیز مشخص هست که به کامل و روشن بودن ایجاب کمک می نماید.

۲- الزام آور بودن ایجاب

برخی از اختلاف ها بر سر الزام آور بودن یا نبودن ایجاب می باشد. با توجه به نحوه تشکیل عقد که همراهی دو اراده لازم است، بنابراین در تشکیل عقد علاوه بر ایجاب، قبول نیز نقش مهمی دارد و در واقع آخرین اراده و تشکیل دهنده عقد به حساب می آید. چیزی که در این میان حائز اهمیت است الزام آور بودن ایجاب می باشد. هرچند قانون مدنی ایران در مورد الزام آور بودن ایجاب سکوت نموده، اما اگر بر فرض مثال؛ قابل^۹ ایجاب را قبول نماید اما موجب ایجاب خود را باطل کند، در این صورت امکان دارد که قابل به دلیل قبول چنین ایجابی از دیگر فعالیت های حقوقی و تجاری خود صرف نظر کرده و در نتیجه ابطال ایجاب به قابل خساراتی وارد شود. حال چه کسی پاسخگوی خسارات وارد آمده بر قابل خواهد بود؟ الزام آور بودن و نبودن ایجاب، به قبول و زمان اعلان آن بستگی دارد. یعنی اگر استرداد ایجاب پیش از قبول و اعلان آن به دست مخاطب برسد در این صورت ایجاب الزام آور نمی باشد. اما اگر بالعکس، مخاطب ایجاب قبول را اعلان نماید در واقع ایجاب را الزام آور نموده و در چنین حالتی نمی توان ایجاب را استرداد نمود مگر با جبران خسارت. به عبارت دیگر مادام که عقد تشکیل نشده، با وجود قدرت اجباری ایجاب، رجوع از آن معتبر است، لکن در این صورت طرف ایجاب ملزم به جبران خسارت وارده (ناشی از رجوع) به طرف قبول خواهد بود (امیری قائم مقامی، ۱۳۹۲، ۲۲۲).

۳- آزادی شکل ایجاب

با رجوع به قانون مدنی می توان دریافت که نحوه اعلام ایجاب محدود به شکل خاصی نیست و نمی توان ایجاب را در یک شکل خاصی محدود نمود. برای مثال؛ نمی توان گفت که ایجاب فقط

۸- ماده ۳۵۳. هرگاه چیزی معین به عنوان جنس خاص فروخته شود و در واقع از آن جنس نباشد، بیع باطل است و اگر بعضی از

آن از غیر جنس باشد نسبت به آن بعضی باطل است و نسبت به مابقی، مشتری حق فسخ دارد.

۹- کسی که قبول را به موجب اعلان می نماید.

از طریق ارسال پستی امکان‌پذیر است یا ایجاب باید کتبی یا شفاهی باشد. در ادامه به چندین ماده قانون مدنی اشاره می‌شود که با استناد به آن‌ها می‌توان دریافت که شکل ایجاب محدود نیست. ابتدا به ماده «۱۹۱»^{۱۰} قانون مدنی استناد می‌شود. با توجه به این ماده می‌توان دریافت که قانونگذار با استفاده از عبارت (مقرون بودن به چیزی) ایجاب را به شکل خاصی محدود ننموده اما لازم دانسته که باید به شکلی ایفاء گردد که دلالت بر قصد موجب داشته باشد. در واقع منظور از قصد انشاء همان ایجاب بوده و درستی ایجاب نیز به همراهی با چیزی که دلالت بر قصد نماید، مشروط است.

با استناد به ماده «۱۹۳»^{۱۱} قانون مدنی می‌توان به راحتی دریافت که شکل ایجاب در حالت کلی محدود نیست و می‌تواند به هر شکلی در هر نوع عقدی اعلام گردد. یعنی می‌تواند به شکل لفظ شفاهی یا کتبی یا ارسال پستی یا باامضاء و بی‌امضاء اعلام گردد. اما در کنار این آزادی نحوه ایجاب، قانونگذار چندین استثناء نیز در نظر گرفته که در بطن همین ماده نیز با توجه به عبارت (مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد) اشاره نموده است. از جمله استثنائات آزادی شکل ایجاب می‌توان به ماده «۶۵۸»^{۱۲} قانون مدنی در عقد وکالت استناد نمود. در این ماده قانونگذار در مورد عقد وکالت ایجاب و قبول را مقید به فعل نموده است. به عبارت دیگر ایجاب باید به شکل فعل صورت بگیرد نه با ایماء و اشاره. دومین استثناء را می‌توان در ماده «۱۰۶۲»^{۱۳} قانون مدنی مشاهده نمود. در ماده فوق‌الذکر قانونگذار با وجود بیان آزادی شکل ایجاب در ماده ۱۹۳ قانون مدنی، عقد نکاح را به استفاده از الفاظ صریح محدود و مقید نموده است. به عبارت دیگر، ایجاب و قبول در عقد نکاح باید با استفاده از الفاظ صریح صورت بگیرد که بیانگر اراده و رضایت طرفین باشد. در این صورت دیگر نمی‌توان با اشکال دیگر برای مثال با نامه عقد نکاح را منعقد نمود.

در مورد اعلان ایجاب با ایماء و اشاره اختلاف وجود دارد که قانونگذار برای رفع ابهام و اختلاف، ماده «۱۹۲»^{۱۴} قانون مدنی را مقرر داشته است. با وجود این که قانونگذار ایجاب را به شکل اشاره قبول نموده اما نمی‌توان چنین استناد نمود که در مواردی که استفاده از لفظ ممکن بود، طرف نمی‌تواند با استفاده از اشاره ایجاب خود را اعلام نماید. بنابراین طرفین معامله می‌توانند حتی در صورتی که به کار

۱۰- ماده ۱۹۱: عقد محقق می‌شود به قصد انشاء به شرط مقرون بودن به چیزی که دلالت بر قصد کند.

۱۱- ماده ۱۹۳: انشاء معامله ممکن است به وسیله عملی که مبین قصد و رضا باشد مثل قبض و اقباض حاصل گردد مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد.

۱۲- ماده ۶۵۸: وکالت ایجاباً و قبولاً به هر لفظ یا فعلی که دلالت بر آن کند واقع می‌شود.

۱۳- ماده ۱۰۶۲: نکاح واقع می‌شود به ایجاب و قبول به الفاظی که صریحاً دلالت بر قصد ازدواج نماید.

۱۴- ماده ۱۹۲: در مواردی که برای طرفین یا یکی از آن‌ها تلفظ ممکن نباشد اشاره که مبین قصد و رضا باشد کافی خواهد بود.

بردن الفاظ برای ایشان ممکن باشد، قصد خود را به وسیله عملی اظهار نمایند مگر در مواردی که قانون صریحا به کار بردن الفاظ را لازم شمرده است؛ مانند نکاح (صفایی، ۱۳۹۶، ۷۴).

۴- تفاوت مذاکرات^{۱۵} پیش از عقد با ایجاب و قبول

تفاوت مذاکرات و گفتگوهای پیش از عقد با ایجاب و قبول از موضوعاتی است که توسط قانون مدنی نادیده گرفته شده، اما به هر حال توسط معدود حقوقدانان بدان اشاره شده است. در هر صورت نمی توان از اهمیت این مسئله چشم پوشی نمود زیرا تشخیص تفاوت این دو موضوع در تعیین زمان و مکان تشکیل عقد موثر واقع می شود. هرچند تشخیص مذاکره با ایجاب و قبول در پاره ای از موارد دشوار است اما در حالت کلی مذاکره را می توان چنین تعریف نمود که صرفا نوعی تعهد عرفی یا پیشنهاد مقدماتی برای شروع ایجاب و قبول می باشد. حتی اگر در مذاکره طرفین بر روی شرایط اساسی معامله، توافق نمایند مبنی بر تشکیل عقد نمی باشد. زیرا تشکیل عقد مستلزم ایجاب، قبول و وجود رضایت هر دو طرف می باشد.

چنان که گفته شد عدم تشخیص تفاوت مذاکره با ایجاب و قبول موجب اشتباه در تشخیص ارکان اساسی عقد و همچنین رای صادره خواهد بود. برای مثال؛ شعبه ۱۹ دادگاه بخش تهران، در موردی خاص این قاعده را نقض نموده و با آن که موجر و مستاجر در میزان اجاره بها اختلاف داشته اند، مستاجر را به میزانی که خود پیشنهاد نموده بود ملتزم دانسته و آن را ایجاب پنداشته و این حکم در ادامه توسط شعبه ۲۷ دادگاه شهرستان تهران شکسته شد (کاتوزیان، ۱۳۹۶، ۷۱). همانطور که در مثال فوق مشاهده گردید، عدم تشخیص مذاکره از ایجاب و قبول موجب صدور رای اشتباه در پرونده شده بود. در نتیجه، مذاکره مرحله ای پیش از ایجاب و قبول است که صرفا نوعی پیشنهاد برای ایجاب و قبول و انعقاد عقد محسوب می شود که توافق در ارکان اساسی عقد در مرحله مذاکره، الزامی برای طرفین به بار نمی آورد و طرفین باید رضایت و اراده خود را در قالب ایجاب و قبول به یکدیگر اعلام نمایند تا عقد منعقد گردد.

۵- ایجاب عام و خاص

ایجاب ممکن است از طرف شخص واحد به عموم مردم یا یک شخص واحد دیگر اعلام گردد. این که ایجاب برای یک شخص واحد اعلام گردد اکثرا در معاملات تجاری بین تجار اتفاق می افتد، اما صرفا به این منظور نیست که فقط بین تجار ایجاب خاص رخ می دهد، زیرا ممکن است ایجاب بین دو شخص عادی غیر تاجر نیز اتفاق بیافتد. این مسئله عیان است که ایجاب خاص، در واقع ایجاب واقعی

محسوب می‌شود و قبول مخاطب ایجاب نیز، قبول محسوب می‌شود. این در حالی است که در ایجاب عام که معمولاً در قالب مزایده یا مناقصه یا آگهی صورت می‌گیرد این عبارت نیز به این منظور نیست که ایجاب عام، صرفاً در قالب مزایده یا مناقصه و... رخ می‌دهد. برای مثال؛ وقتی مغازه‌ای کاغذهای تخفیف بر روی شیشه مغازه خود چسبانده، قیمت‌ها و اجناس را مشخص نموده و در نهایت این پیشنهاد خود به منزله ایجاب عام محسوب می‌شود، زیرا که این ایجاب تنها به یک شخص واحد و مشخص نیست بلکه عموم رهگذران و مشتری‌ها را شامل می‌شود.

اما در مورد این موضوع که ایجاب عام، واقعا ایجاب عام محسوب می‌شود یا خیر مابین حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد. عده‌ای بر این باورند که ایجاب عام در واقع پیشنهاد عقد می‌باشد؛ یعنی همان مذاکره پیش از عقد، بنابراین قبول چنین ایجابی به منزله ایجاب جدید می‌باشد. عده‌ای دیگر نیز بر این باورند که ایجاب همان ایجاب واقعی است و با قبول آن عقد منعقد می‌گردد. برای مثال؛ مزایده فروش حیاط به بالاترین مبلغ پیشنهاد شده. نظر گروه اول بر این است که این آگهی، پیشنهاد عقد می‌باشد و کسی که مبلغ مورد نظر را کتبا به مرجع مزایده ارسال می‌نماید در واقع ایجاب و اراده خود را به فروشنده اعلام نموده و فروشنده نیز می‌تواند با قبول چنین مبلغی قرارداد را منعقد نماید. اما نظر گروه دوم این گونه است که این آگهی در واقع ایجاب است و قرارداد با کسی که بالاترین مبلغ را اعلام نماید منعقد می‌گردد.

با توجه به این که موجب می‌تواند مفاد ایجاب را تعیین نموده و مخاطب ایجاب با رعایت مفاد ایجاب، قبول خود را اعلام کند. بنابراین موجب باید در ایجاب عمومی در مفاد ایجاب قید نماید که ممکن است از ایجاب رجوع شود و به هر دلیلی بعداً استرداد شود یا این ایجاب صرفاً به منزله پیشنهاد بوده و مبالغ ارسالی به منزله ایجاب جدید می‌باشند، نه به عنوان انعقاد قرارداد. با توجه به این آزادی در نحوه اعلام ایجاب و همچنین وضع مفاد ایجاب از طرف موجب، معقول نیست که موجب بدون قید چنین شرایطی در ایجاب خود، از ایجاب رجوع نموده و یا قبول را رد نماید. در نتیجه نظر کسانی که پس از تعیین برنده مزایده یا حراج، عقد را تمام شده می‌دانند قوی‌تر است (کاتوزیان، ۱۳۹۸، ۲۹۱).

۶- مدت اعتبار ایجاب

چنان که گفته شد، موجب می‌تواند مفاد ایجاب را تعیین نماید. از جمله مفاد ایجاب، همان مدت اعتبار ایجاب می‌باشد. ایجاب مانند هر عمل حقوقی دیگری دارای مدت اعتبار می‌باشد. یعنی نمی‌توان ادعا نمود که ایجاب می‌تواند تا همیشه اعتبار داشته باشد. بنابراین ایجاب دارای مدت اعتبار

می باشد اما این مدت اعتبار هرچند توسط قانون مدنی ایران مورد بی اهمیتی قرار گرفته اما حقوقدانان این مدت اعتبار را با توجه به تعیین و عدم تعیین توسط موجب تقسیم بندی نموده اند. یعنی در برخی موارد ممکن است موجب مدت اعتباری تعیین نماید و بالعکس. در ادامه مدت اعتبار ایجاب با توجه به تعیین و عدم تعیین از سوی موجب بررسی می گردد که نقش بسیار مهمی در زمان اعلان قبول و انعقاد قرارداد دارد.

الف- مدت اعتبار ایجاب در صورت تعیین توسط موجب. بدیهی است که اعتبار ایجاب در صورت تعیین توسط موجب تا زمانی است که موجب تعیین نماید. برای مثال، من قصد فروش اتومبیل ام را به مدت چهار روز دارم. این تعیین زمان نشان می دهد که ایجاب تا آن زمان دارای اعتبار است و در صورتی که مخاطب ایجاب برای مثال در روز پنجم این ایجاب را قبول نماید، قبول او موجب را ملزم به ایفاء تعهدات ناشی از قبول نمی کند. زیرا قبول برای یک ایجاب غیرمعتبر صورت گرفته و دارای اعتبار نمی باشد. اما در پاره ای موارد مخاطب ایجاب، قبول خود را در همان روز آخر به موجب به شکل نامه ارسال می نماید اما این نامه با یک روز تاخیر به دست موجب می رسد. یعنی مخاطب ایجاب، ایجاب را در روزی قبول نموده است که ایجاب دارای اعتبار بوده اما قبول زمانی به دست موجب رسیده که ایجاب اعتبار خود را از دست داده است، در این شرایط مسئولیت دیر رسیدن نامه با فرستنده است و نباید ادعا نمود که عقد با اعلام قبولی و پیش از رسیدن نامه قبولی واقع شده است (کاتوزیان، ۱۳۹۶، ۷۴).

ب- مدت اعتبار ایجاب در صورت عدم تعیین توسط موجب. در این شرایط حقوقدانان ایجابی را که مدت اعتبار آن توسط موجب تعیین نشده باشد، در دو حالت بررسی می نمایند. یکی این که ایجاب در جمع حاضرین اعلام گردد و دیگر این که در بین غایبین. ابتدا ایجابی بررسی می گردد که در بین حاضرین اعلام گردیده و مدت اعتبار آن توسط موجب تعیین نشده است؛ در این حالت اولاً ایجابی بین حاضرین محسوب می شود که مخاطب ایجاب در جمع حضور داشته باشد؛ نه نماینده قانونی و قراردادی. در ثانی مدت اعتبار ایجاب در این شرایط تا پیش از پراکنده شدن و از هم جدا شدن جمع طرفین می باشد، مگر این که موجب خلافش را اعلام نماید. اگر کسی که ایجاب شفاهی را شنید و نزد طرف ایجاب حاضر بود و اختیار قبول را نداشته باشد، مورد از مصادیق عقد غایبین خواهد بود (امیری قائم مقامی، ۱۳۹۲، ۲۲۵).

اما حالت دیگر که ایجاب بین غایبین صورت می گیرد باید به عرف رجوع نمود. البته که عرف، در این خصوص مابین معاملات تجاری و غیرتجاری تمایز قائل است. زیرا در معاملات تجاری به

دلیل نوسان قیمت و همین‌طور وجود هدفی به‌عنوان کسب سود برای موجب، باعث می‌شود که ایجاب در معاملات تجاری نسبت به معاملات غیرتجاری از مدت اعتبار کمتری دارا باشد. اما در موارد غیرتجاری به مراتب ایجاب مدت اعتبار بیشتری دارد. به هر حال نمی‌توان گفت که این مدت اعتبار همیشگی است. برای مثال؛ ایجاب برای آگهی‌کار، نوعی ایجاب غیرتجاری است که موجب مدت آن را تعیین ننموده است. عرفاً مدت اعتبار این ایجاب تا زمانی است که اولین شخص مورد قبول موجب برای کار، قبولی خود را اعلام نماید مگر این‌که در طی این مدت موجب از ایجاب خود رجوع کند.

ج- عدم تعیین مدت اعتبار ایجاب اما قید قبول فوری. خارج از دو حالت اخیر شرایطی وجود دارد که در آن موجب مدت اعتبار ایجاب را تعیین ننموده اما در ایجاب خود قید نموده است که ایجاب باید فوری باشد. در این جا فوری به این معنا نیست که بلافاصله بعد از دریافت ایجاب اقدام به قبولی شود، بلکه منظور از اعلان فوری قبول، قبول در اولین فرصت ممکن می‌باشد. بنابراین این جا نیز مقصود از اعلان فوری قبول این است که مخاطب قبول پس از دریافت ایجاب در اولین فرصتی که برای هر شخص معقولی ممکن است، قبول خود را اعلام نماید.

۷- رجوع از ایجاب^{۱۶}

با توجه به این‌که قانونگذار به موضوع ایجاب چندان اهمیتی نداده و برای آن، قانون مستقلی وضع ننموده و این بی‌اهمیتی قانون مدنی باعث شده تا در مورد ایجاب و علی‌الخصوص رجوع از ایجاب مابین حقوقدانان اختلاف نظر ایجاد شود. بنابراین چون اصول واحدی راجع به رجوع از ایجاب وجود نداشته به مطالعه تطبیقی نظرات حقوقدانان بسنده می‌شود که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌گردد.

از نظر برخی حقوقدانان ایجاب‌کننده با تعیین مدت برای قبولی یا اعتبار ایجاب، در حقیقت حق رجوع خود را ساقط نموده و ازین رو رجوع بی‌اثر است. پس با قبول مخاطب ایجاب در مهلت مقرر، قرارداد منعقد می‌گردد و قبول‌کننده می‌تواند اجرای تعهدات ناشی از آن را از موجب بخواهد (صفایی، ۱۳۹۶، ۸۰). از دیدگاه برخی نمی‌توان پیش از انضمام قبول برای موجب هیچ‌گونه تعهد و التزامی نسبت به مفاد ایجاب قائل گردید و حتی امکان دارد که ایجاب‌کننده در برابر مخاطب ایجاب تعهد نماید که اگر از ایجاب عدول نمود، ملزم به جبران خسارت طرف ایجاب باشد، در این صورت نیز ایجاب قابل رجوع است و نهایتاً موجب باید خسارت وارد آمده بر مخاطب را جبران نماید (شهیدی، ۱۳۹۵، ۵۳ و ۵۲).

برخی دیگر با مطالعه تطبیقی در حقوق اسلام، آلمان و سوئیس به این نتیجه رسیده اند که مصلحت اجتماعی در عصر ما اقتضاء می نماید که در عقود غائبین، ایجاب تا تاریخ قبول لازم باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۸، ۹۵). عده ای نیز ایجاب ملزم را در عقود مکاتبه ای پذیرفته و عدول از آن را در زمان اعتبار قابل پذیرش نمی دانند (قنواتی، ۱۳۸۳، ۳۰۶). اما چیزی که بدیهی است این است که هرگاه کسی ایجاب را اعلام نماید و پیش از آن که طرف آن را قبول نماید، گفته خود را پس بگیرد و از آن رجوع کند، عقد منعقد نمی شود (امامی، ۱۳۹۵، ۲۳۷) و تعهدی بر گردن موجب نیست.

در یک نتیجه گیری کلی در باب رجوع از ایجاب با استفاده از تطبیق نظرات حقوقدانان چنین می توان برداشت نمود که اگر موجب برای ایجاب خود مدت اعتباری تعیین ننماید، می تواند از ایجاب رجوع کند. اگر موجب برای ایجاب خود مدت اعتباری تعیین نماید، موجب ملزم به ایجاب خود خواهد بود. با توجه به حفاظت از حقوق مخاطب ایجاب که احتمالاً برای مثال؛ از معامله های دیگر صرف نظر نموده یا برای اعلام قبول ایجابی وام برداشته و... بنابراین با توجه به چنین شرایطی که موجب ملزم به ایجاب خود می باشد و یا حتی در مفاد ایجاب، خود را از رجوع منع نموده باشد، می تواند از ایجاب خود رجوع نماید اما مکلف به جبران خسارت وارد آمده به مخاطب ایجاب خواهد بود.

۸- زوال ایجاب

تاکنون از اعلام و ایجاد ایجاب سخن گفته شده اما این ایجاب ممکن است به علت برخی عوامل از بین برود و اعتبار خود را از دست بدهد که این عوامل بررسی خواهند شد. یکی از عواملی که موجب زوال ایجاب می شود اتمام مدت اعتبار آن است. به عبارت دیگر زمانی که موجب برای ایجاب خود مدت اعتبار تعیین می نماید بدین معنا است که ایجاب پس از آن زمان اعتبار خود را از دست می دهد و قبول پس از آن بازه زمانی، خود به منزله ایجاب دیگر است و نمی توان با اعلام قبول به یک ایجاب نامعتبر، موجب را ملزم به ایفای تعهدات ناشی از قبول دانست. یکی از عوامل دیگر، حجر و فوت موجب می باشد که بر اساس آن اگر موجب اهلیت خود را پیش از اعلام قبول از دست بدهد و یا این که فوت نماید، ایجاب دچار زوال شده و اعتبار خود را از دست می دهد که با استناد به مفاد ماده «۸۰۲»^{۱۷} قانون مدنی نیز می توان چنین استناد نمود.

رد ایجاب و یا عدم قبول نیز به نوبه خود می تواند باعث زوال ایجاب شود. باید توجه داشت که سکوت در برابر ایجاب نیز خود نوعی رد ایجاب تلقی می شود و با در نظر گرفتن این که اعمال

۱۷- ماده ۸۰۲: اگر قبل از قبض و اهاب یا منتهب فوت کند هبه باطل می شود.

حقوقی به صورت صریح یا ضمنی اثر حقوقی خود را به دنبال دارد، می‌توان گفت رد ایجاب نیز به هر دو صورت صریح و ضمنی امکان‌پذیر است (شعاریان و ترابی، ۱۳۹۵، ۱۲۷).

باید توجه داشت که همه این عوامل مربوط به پیش از قبول می‌باشند زیرا که پس از قبول، عقد منعقد شده و اسباب زوال ایجاب مانند؛ حجر و فوت موجب، هیچ تاثیری در سرنوشت عقد نخواهند داشت. به عبارت دیگر اگر شخص ایجاب‌کننده پس از اعلام و دریافت قبول از طرف مخاطب ایجاب اهلیت خود را از دست بدهد، نمی‌توان گفت که این قبول برای یک ایجاب نامعتبر صورت گرفته و خود به منزله ایجاب جدید است، بلکه چون عقد پس از دریافت قبول منعقد شده بنابراین زوال اهلیت موجب، هیچ تاثیری در انعقاد عقد نخواهد داشت.

۹- ایجاب در اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی

۹-۱- نحوه تشکیل قرارداد^{۱۸}

اولین موضوعی که اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی در بخش اول فصل دوم به آن اشاره نموده نحوه تشکیل قرارداد می‌باشد که طبق ماده ۱-۱-۲: «قرارداد ممکن است با قبول ایجاب یا رفتاری از طرفین که به طور کافی نشانگر قرارداد باشد، منعقد گردد.» این ماده به دو قسمت کاملاً مجزا تقسیم می‌شود که در قسمت اول به ایجاب و قبول پرداخته و تشکیل قرارداد را با استفاده از ایجاب و قبول رسمی تلقی نموده و در قسمت دوم نیز به رفتار طرفین اشاره می‌نماید. در واقع رفتار را به گونه‌ای که بیانگر اعلام اراده و رضایت طرفین باشد به رسمیت شناخته و نوعی ایجاب و قبول تلقی نموده است. در باب رفتار باید اشاره نمود که اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی هر رفتاری را به منزله ایجاب و قبول نپذیرفته و با قید عبارت (به طور کافی نشانگر قرارداد باشد) نشان می‌دهد که رفتاری حاکی از اعلام اراده می‌باشد که نشانگر رضایت و اراده طرفین برای تشکیل قرارداد باشد.

با توجه به مثال ذیل این ماده در توضیحات مقرر نشان می‌دهد که اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی به طور ضمنی مابین مذاکرات پیش از انعقاد قرارداد و ایجاب و قبول تمایز قائل است. مثال ذیل این ماده چنین می‌باشد: شخص «الف» و شخص «ب» وارد یک مذاکره برای راه‌اندازی یک سرمایه‌گذاری مشترک در توسعه یک محصول جدید می‌شوند. پس از مذاکرات طولانی مدت بدون ایجاب و قبول رسمی که حتی در برخی از نکات جزئی قرارداد به توافق نرسیده‌اند هر دو طرف شروع به اجرای قرارداد می‌نمایند. پس از آن بر سر همان نکات جزئی دچار اختلاف می‌شوند.

شوند که دادگاه به دلیل این که طرفین شروع به اجرای قرارداد نموده اند و بدین ترتیب خود را مکلف و متعهد کرده اند. بنابراین قرارداد را منعقد شده تلقی می نماید.

با توجه به مثال فوق می توان دریافت که اصول قراردادهای تجاری بین المللی با این که در کنار ایجاب و قبول، رفتاری را که حاکی از عمل و اجرای قرارداد باشد یا به عبارت دیگر نشانگر اراده طرفین باشد را نوعی ایجاب و قبول تلقی نموده است. در کنار این مسائل با توجه به این که اصول قراردادهای تجاری بین المللی از واژه مذاکره استفاده نموده و در ادامه نیز تاکید کرده که هیچ ایجاب و قبول رسمی صورت نگرفته نشان می دهد که مابین ایجاب و قبول و مذاکرات پیش از عقد تمایز قائل است.

۹-۲- تعریف ایجاب^{۱۹}

اصول قراردادهای تجاری بین المللی در ماده ۲-۱-۲ مقرر می دارد: «پیشنهاد برای قرارداد، در صورتی که به اندازه کافی روشن باشد و قصد موجب از التزام در صورت قبول را نشان دهد، ایجاب محسوب می شود.» با استناد به این ماده، اصول قراردادهای تجاری بین المللی برای ایجاب دو ویژگی مهم را در نظر گرفته؛ یکی صریح بودن ایجاب و دیگری نشان دادن قصد موجب.

صریح بودن ایجاب: در ادامه و در توضیحات ذیل ماده فوق به روشن بودن ایجاب اشاره شده است که منظور از صراحت این است که ایجاب باید شامل؛ توضیحات دقیق کالا یا خدمات ارائه شده یا اجاره شده، مبلغی که قرار است در ازای آن ها پرداخت شود، زمان و مکان ایفاء تعهدات و... باشد. همه این موارد بستگی به این دارد که موجب با اعلام ایجاب و مخاطب ایجاب با قبول آن قصد انعقاد یک قرارداد را دارد یا خیر.

هدف موجب^{۲۰}: مسئله این است که باید در وهله اول تشخیص نانه شود که آیا موجب با طرح چنین ایجابی قصد متعهد شدن و انعقاد قرارداد را دارد یا این که هدف او از اعلام ایجاب صرفاً شروع مذاکره می باشد. زیرا تعیین و تفکیک این دو موضوع به تعیین زمان و مکان تشکیل عقد کمک می نماید. اگر هدف موجب از ایجاب صرفاً شروع مذاکره باشد در این صورت حتی در صورت قبول از طرف مخاطب نمی توان موجب را ملزم به ایفاء تعهد و همین طور مکلف در قرارداد دانست زیرا ایجاب او در واقع یک پیشنهاد برای شروع مذاکره بوده نه بیشتر. بالعکس اگر پیشنهاد نشانگر این باشد که موجب، هدف انعقاد قرارداد را دارد و این پیشنهاد در واقع یک ایجاب

19- Definition of offer

20- Intention of offeror

رسمی می باشد بنابراین قبول چنین ایجابی هر دو طرف را ملزم به ایفای تعهدات ناشی از انعقاد قرارداد می نماید.

۹-۳- مدت اعتبار ایجاب

اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی در ماده ۷-۱-۲ با اشاره به زمان اعلان قبول چنین مقرر می دارد: «ایجاب باید در زمانی که موجب مقرر کرده قبول شود و اگر هیچ مدت اعتباری تعیین نشده باشد، با توجه به شرایط از جمله سرعت وسایل ارتباطی استفاده شده توسط موجب، قبول باید در مدت متعارف اعلان گردد. در ایجاب شفاهی قبولی باید فوراً اعلام شود مگر این که شرایط برخلاف آن دلالت کند.»

ابتدا این ماده مدت اعتبار ایجاب را از لحاظ کتبی و شفاهی تقسیم بندی نموده و برای هر کدام شرایطی را در نظر گرفته و این می تواند از نقاط قوت اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی باشد. به هر حال این ماده برای ایجاب کتبی با توجه به تعیین و عدم تعیین مدت اعتبار توسط موجب دو حالت را در نظر گرفته که طبق ماده فوق؛ اگر مدت اعتبار ایجاب کتبی توسط موجب تعیین شده باشد، در این صورت مخاطب ایجاب باید در آن مدت، قبول خود را اعلام نماید. اگر موجب برای ایجاب کتبی خود مدت اعتباری تعیین ننموده باشد در این صورت مخاطب ایجاب باید در مدت متعارف قبول خود را بیان نماید که این مدت متعارف به سرعت وسایل ارتباطی استفاده شده توسط موجب بستگی دارد. بر فرض مثال مدت متعارف اعلام قبول ایجابی که توسط پست فرستاده شده با ایجابی که توسط شبکه های اجتماعی یا تلفنی اعلام شده متفاوت است.

در خصوص ایجاب شفاهی^{۲۱} با توجه به توضیحات ذیل ماده می توان دریافت که منظور از ایجاب شفاهی، صرفاً در حضور یکدیگر نمی باشد بلکه هرگونه ارتباطی هست که در آن واحد توسط طرفین گفته و شنیده شود. برای مثال؛ تماس تلفنی نیز ایجاب شفاهی می باشد و در واقع در حضور یکدیگر تلقی شود. بنابراین منظور از ایجاب شفاهی صرفاً حضور طرفین نمی باشد. ضمناً با در نظر گرفتن متن ماده و استفاده از واژه «فورا» چنین استدلال می شود که قبول چنین ایجابی باید در اولین فرصت معقول بدون اتلاف وقت اعلام گردد و بدین معنا نیست که قبول باید بلافاصله بعد از ایجاب اعلام گردد. مگر این که شرایط برخلاف آن دلالت نماید، برای مثال؛ موجب پشت تلفن در ایجاب خود مقرر نماید که شما تا دو روز دیگر فرصت دارید تا قبول خود را اعلام نمایید.

بنابراین اصول قراردادهای تجاری بین المللی ایجاب شفاهی برای مدت اعتباری قائل نشده و مقرر نموده است که قبول آن باید فوراً اعلام گردد مگر این که شرایط برخلاف آن استدلال نماید.

۹-۴- تاریخ شروع مدت اعتبار ایجاب

اصول قراردادهای تجاری بین المللی در ماده ۸-۱-۲ به تاریخ شروع مدت اعتبار ایجاب پرداخته است. ماده فوق مقرر می دارد: «مهلت قبول تعیین شده توسط موجب، از زمانی آغاز می شود که ایجاب ارسال شود. زمان مندرج در ایجاب، زمان ارسال تلقی می شود مگر این که شرایط خلاف آن را نشان دهد.» در برخی موارد سوالی که پیش می آید این است که زمان شروع مدت اعتبار ایجاب از چه زمانی آغاز می شود؟ برای مثال؛ موجب ایجاب را با پست به مخاطب ایجاب ارسال نموده و در مفاد ایجاب، مدت اعتبار آن را هفت روز مقرر کرده، در حالی که ایجاب بعد از دو روز به دست مخاطب خود رسیده. حال مدت اعتبار ایجاب از چه زمانی شروع شده است؟ از زمان ارسال؟ یا از زمان تحویل؟ با توجه به ماده فوق می توان استدلال نمود که اصول قراردادهای تجاری بین المللی برای ایجاب، تاریخ شروع تعیین نموده و این تاریخ از زمانی است که ایجاب توسط موجب ارسال می شود، نه زمانی که به دست مخاطب ایجاب می رسد.

۹-۵- رجوع از ایجاب

اصول قراردادهای تجاری بین المللی مابین استرداد ایجاب و رجوع از آن تمایز قائل شده و هر یک را در ماده های جداگانه بررسی نموده است. در خصوص رجوع از ایجاب ماده ۳-۱-۲ چنین مقرر می دارد: «اول- ایجاب زمانی موثر و الزام آور تلقی می شود که به مخاطب ایجاب برسد. دوم- یک ایجاب، حتی اگر غیرقابل فسخ باشد می توان از آن رجوع نمود، اگر رجوع قبل یا همزمان با ایجاب به مخاطب برسد.»

ماده فوق تشکیل شده از دو بند ابتدا به الزام آور بودن یا نبودن ایجاب اشاره نموده است و سپس شرایط رجوع از ایجاب را قید می نماید. این که در بند اول الزام آور بودن ایجاب را به رسیدن به مخاطب مقید نموده نشان می دهد که تحت رژیم کنوانسیون مانند اصول قراردادهای تجاری بین المللی، ایجاب از لحظه ای که به مخاطب می رسد موثر واقع می شود (Felemegas, 2007, 82). به عبارت دیگر الزام آور بودن یا نبودن ایجاب به رسیدن به مخاطب بستگی دارد و ایجاب تا زمانی که به مخاطب نرسیده الزام آور نبوده و موجب می تواند از آن رجوع نماید. اما در بند دوم به شرایط رجوع اشاره نموده زیرا که برای حفظ حقوق مخاطب ایجاب، موجب نمی تواند هر لحظه که اراده می نماید از ایجاب رجوع کند. بنابراین رجوع از ایجاب آزادانه نیست و مشروط به

شرایطی می باشد که این شرایط به زمان رسیدن رجوع مربوط است. یعنی رجوع باید پیش یا همزمان با ایجاب به دست مخاطب برسد و در غیر این صورت ایجاب الزام آور خواهد بود و موجب در صورت رجوع باید خسارت مخاطب ایجاب را جبران نماید.

در این میان مسئله بسیار مهم این است که اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی رجوع از ایجاب را با در نظر گرفتن شرایطی رسمی تلقی نموده، حتی اگر غیرقابل فسخ باشد. زیرا شرایطی را در نظر گرفته که ممکن است موجب بخواهد ایجاب جدیدی را جایگزین ایجاب اصلی نماید یا کلاً از ایجاب خود صرف‌نظر کند. در چنین شرایطی باید به دو واژه «رجوع» و «استرداد» توجه نمود که کناره‌گیری از ایجاب چه زمانی رجوع و چه زمانی استرداد تلقی می شود. این مسئله نیز به زمان رسیدن ایجاب بستگی دارد. در واقع اگر کناره‌گیری از ایجاب همزمان و یا پیش از ایجاب به دست مخاطب برسد رجوع محسوب می شود و در غیر این صورت، استرداد ایجاب تلقی می شود.

۹-۶- استرداد ایجاب^{۲۲}

در باب استرداد ایجاب، اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی در ماده ۴-۱-۲ چنین مقرر می دارد: «اول- تا پیش از انعقاد قرارداد در صورتی می توان ایجاب را استرداد نمود که پیش از ارسال قبول از سوی مخاطب ایجاب، استرداد ایجاب را شخص مزبور وصول نماید. دوم- ایجاب را نمی توان استرداد نمود؛ الف- اگر ایجاب بیانگر این باشد که غیرقابل استرداد است، خواه این بیان با تعیین یک زمان ثابت برای قبول باشد، خواه به طریقی دیگر. ب- اگر برای مخاطب ایجاب معقول و متعارف باشد که بر ایجاب، به عنوان ایجابی غیرقابل استرداد استناد نماید و مخاطب ایجاب با اتکاء بر ایجاب، اقدام نموده باشد.»

بند یک این ماده که از ماده ۱۶ کنوانسیون بین‌المللی بیع کالا برگرفته شده است و یک راه حل سازش، مشابه با قوانین دیگر مانند قوانین ایالات متحده آمریکا ارائه می دهد (Bonell, 2018, 27). تا زمان انعقاد قرارداد ایجاب‌ها به طور معقول قابل استرداد هستند. اما با این حال همان بند ایجاب را مشروط بر این می داند که پیش از ارسال قبول به مخاطب برسد. بنابراین موجب حق دارد که ایجاب خود را استرداد نماید اما این حق نیز دارای مدت اعتبار می باشد. یعنی موجب تا زمان معینی حق استرداد دارد و بعد از آن دیگر به هیچ وجه نمی تواند ایجاب خود را استرداد نماید مگر با جبران خسارت مخاطب ایجاب.

بند دوم این ماده به مواردی اشاره می‌نماید که ایجاب در آن‌ها غیرقابل استرداد است. با توجه به تبصره اول بند دوم، گاهی ممکن است ایجاب حاوی محتوایی باشد که بتوان چنین برداشت نمود که ایجاب غیرقابل استرداد است. گاهی موجب برای قبول زمان ثابتی را در نظر می‌گیرد، که ایجاب را غیرقابل استرداد می‌نماید. برای مثال؛ موجب قید نماید که قبول باید تا چهار روز اعلام شود. بنابراین با توجه به چنین قیدی می‌توان دریافت که ایجاب در این چهار روز غیرقابل استرداد است. حالت دوم نیز این گونه می‌تواند باشد که در ایجاب صریحا قید شود که این یک ایجاب قاطع یا غیرقابل استرداد است، چنین ایجابی را نیز نمی‌توان استرداد نمود. در توضیحات ماده فوق اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی مثالی را مقرر نموده: شخص «الف» از شخص «ب» می‌خواهد که ده نقاشی را در مهلت سه ماه ترمیم نماید و قیمت از مبلغ خاصی تجاوز ننماید. در ادامه شخص «الف» قید می‌نماید که برای اعتبار قبول اعلامی، شروع ترمیم یکی از نقاشی‌ها الزامی است. با توجه به چنین ایجابی مخاطب ایجاب حق دارد که این ایجاب را غیرقابل استرداد تلقی نموده و شروع ترمیم یک نقاشی را به منزله اعلام قبول تلقی نماید.

۹-۷- رد ایجاب^{۲۳}

پس از ذکر نحوه اعلام ایجاب و ویژگی‌های آن و مدت اعتبار و رجوع از آن در نهایت به رد ایجاب می‌رسیم که باعث بی‌اعتباری ایجاب می‌شود. اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی در ماده ۵-۱-۲ به طور مستقیم رد ایجاب را در نظر گرفته و مقرر داشته: «زمانی که رد یک ایجاب به موجب برسد، آن ایجاب خاتمه میابد.» رد ایجاب ممکن است به طور صریح یا ضمنی اعلام گردد. از جمله موارد ضمنی، ایجاد اضافات یا شرط در متن قبول می‌باشد. چنین قبولی در واقع رد ایجاب می‌باشد و به منزله ایجاب جدید تلقی می‌شود. در مورد رد صریح نیز می‌توان به اعلام صریح رد ایجاب به موجب اشاره نمود. اما این موارد تنها روش رد ایجاب نمی‌باشند بلکه در مواد ۴-۱-۲ و ۷-۱-۲ با عنوان استرداد ایجاب و مدت اعتبار ایجاب به رد ایجاب یا خاتمه یافتن آن اشاره شده است.

نتیجه

با توجه به قواعدی که هر دو قانون چه ضمنی و چه صریح برای ایجاب مقرر نموده‌اند به این نتیجه می‌رسیم که مفاد ایجاب توسط موجب تعیین می‌شود و مخاطب ایجاب باید با رعایت این مفاد در مدت اعتبار ایجاب، قبول خود را اعلام نماید. دریافتیم که ایجاب به هر شکلی می‌تواند

اعلام شود مگر در مواردی که قانونگذار مستثنی نموده باشد و معمولاً مدت اعتبار ایجاب در معاملات تجاری نسبت به معاملات غیر تجاری کوتاه تر است. با اشاره به مواد راجع به ایجاب در هر دو قانون، روشن شد که رجوع از ایجاب امکان دارد مگر در مواردی که قانون برای دفاع از حقوق مخاطب ایجاب منع نموده باشد.

از جمله نقاط قوت قانون مدنی ایران می توان به ذکر زوال ایجاب اشاره نمود که فوت و حجر موجب را در نظر گرفته و نقص قانون مدنی ایران نیز عدم وضع صریح قواعد مخصوص ایجاب می باشد که حقوقدانان ایران نیز با تلاش در تفسیر مواد قانونی و وضع اصول در باب ایجاب این ضعف قانون مدنی را جبران نموده اند. هر چند اصول قراردادهای تجاری بین المللی به زوال ایجاب در صورت فوت و حجر موجب اشاره ای ننموده است اما اصول قراردادهای تجاری بین المللی هم با اشاره ضمنی و هم با وضع صریح مواد قانونی در خصوص ایجاب، اهمیت جایگاه ایجاب را در انعقاد قرارداد به جا آورده است و از جمله نقاط قوت آن می توان به تعیین تاریخ شروع ایجاب اشاره نمود. در حالت کلی امر ایجاب در اصول قراردادهای تجاری بین المللی بیشتر از قانون مدنی ایران مورد توجه قرار گرفته است.

منابع

فارسی

- امامی، حسن، ۱۳۹۵، **حقوق مدنی**، جلد اول، چاپ سی و هفتم، تهران، انتشارات اسلامی.
- امیری قائم مقامی، عبدالمجید، ۱۳۹۲، **حقوق تعهدات**، تهران، انتشارات میزان.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۹۸، **حقوق تعهدات**، چاپ پنجم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- شعاریان، ابراهیم و ترابی، ابراهیم، ۱۳۹۵، **حقوق تعهدات**، چاپ دوم، تهران، انتشارات شهردانش.
- شهیدی، مهدی، ۱۳۹۵، **حقوق مدنی**، چاپ بیستم، تهران، انتشارات مجد.
- صفایی، حسین، ۱۳۹۶، **حقوق مدنی**، چاپ بیست و هشتم، تهران، انتشارات میزان.
- قناتی، جلیل، ۱۳۸۳، **مطالعه تطبیقی ایجاب و قبول**، چاپ اول، قم، انتشارات بوستان کتاب.
- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۹۶، **اعمال حقوقی**، چاپ هجدهم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۹۸، **قواعد عمومی قراردادها**، چاپ شانزدهم، تهران، انتشارات گنج دانش.

لاتین

- Bonell, Michael Joachim, 2018. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: An Article-by- Article Commentary, Kluwer Law International.

-
- CanAksoy, Hüseyin, 2014. Impossibility in Modern Private Law A Comparative Study of German, Swiss and Turkish Laws and the Unification Instruments of Private Law; Springer International Publishing Switzerland.
 - Felemegas, John, 2007. An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law, Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York; Information on this title: www.cambridge.org/9780521868723
 - Fontaine, De Ly, Marcel, Filip, 2006, DRAFTING INTERNATIONAL CONTRACTS An Analysis of Contract Clauses· Includes bibliographical references and index. ISBN 1-57105-355-7
 - Kono, Toshiyuki, 2018. Transnational Commercial and Consumer Law Current Trends in International Business Law, Springer Nature Singapore, Pte Ltd. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-1080-5>

قوانین

- قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷
- اصول قراردادهای تجاری بین المللی

Legal Civilization

Biannual No.9/Fall 2021 & Winter 2022

ISSN:2783-1841
ISSN:2783-1922

- Review of Legal Solutions for Mining and Trading of Digital Currencies: Legal Gaps and Solutions*SHima Naderi, Majid Motallebi
- Analysis the Jurisprudential Principles of Torture and Delay at Implementation Preemption *Morteza Rahimi
- Achievements and Challenges of Multiplicity and Recidivism in the Law on Reducing the Punishment of Imprisonment Imposed in 2020 with a Practical Approach*Abolfath KHaleghi, Zahra Mirzaei
- Review of Technology Transfer Contract in Iranian Subject Law*Afshin Mojahed
- Explain the Principle of Information in the Light of the Previous Consent Procedure of the Rotterdam 2003 Convention*Mohammad Mobini Far, Marzieyh Fathi Bornaji
- The Position of Dispute Resolution Commissions in Lawsuits between the Islamic Revolutionary Guard Corps and Tehran Municipality*Mohammadreza Yazdi, Mojtaba Salek Razi
- the effects and conditions of retrial in Iranian and French lawani, Mohammad Reza Burbur
- Effects of Divorce on the Law of Iran, France and the United Kingdom *Maisam Sobhani
- Analysis of Child Rights in Iran: Review of the National Body Convention of Rights of Child Based on the Universal Convention of the Rights of the Child *Maryam SHA'ban
- The Relationship between Insult and Freedom of Expression in the Light of the Islamic Penal Code and the Press Law*Amirhossein GHazaei Alamdari
- Principles and Rules Governing Professional Ethics in the Legal Profession *Rostam Ali Akbari, Yasser SHakeri
- Religious Pluralism in the Islamic Penal Code*Mohsen Hamidipour
- Effects and Conditions of Absentee Proceedings in Iranian and French Law Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Mostafa Afzali Goroh
- Criminal Responsibility of Governments for Environmental Crime in the Light of Regional and International Cooperations*Sajad Tayebi
- Analysis of the performance of the International Court of Justice in the case of violation of the 1955 Amity Agreement between the Islamic Republic of Iran and the United States of America*Mohammad Setayesh Pur, Eisa Poodat
- Conceptual and Philosophical Challenges of Terrorism in Confrontation of Human Rights Nourooz Kargari
- Economic Analysis of the Externality of Property use by Comparative Study of Iranian Law Yadullah Dadgar, Akram Ehsani
- Functions and Challenges of Mediation in Iran (Looking at Some European Countries and International Documents)*Sayyed Abbas Mousavi
- Privacy in the Legal System of Iran and Islam*Ali Akbari, Mahdi Falahian
- Prisoners' Rights from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law with a look at International Documents*Gholamreza Izadpanah, Vajehe Izadpanah
- Analysis of the Assassination of Iranian Nuclear Scientists from the Perspective of Domestic and International Law*Mohammad Khalil Salehi, Mohammad Salmani Farahmand
- Effects of Life Insurance Contract from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law Sayyed Sajad Khalooei Tafti
- Protecting Agency Judges in an Age of Politicization: Evaluating Judicial Independence and Decisional Confidence in Administrative Adjudications*Reza Tajarlou, Mohammad Javad Shafaghi, Fatemeh Mafi
- the Rights of Victims and Offenders in the French Criminal Procedure Criticisms and Challenges Sadegh Fetili, Ebrahim Moghdam
- Review and Analysis of the Obligation to Observe Caution in Common Law Rezahosain Gandomkar, Farzad Karami kolmoti
- A Comparative Study of Crime Cost Assessment in Criminal Law and Shiite Jurisprudence Esmaeil Kashkoulain, Mahdi Naghavi
- An Introduction to the Theory of Legal Personality in Imami Jurisprudence*Sayyed Alireza Amin
- Examining the Pillars of Civil Liability of Municipalities in Judicial Procedure Sayyed Vahid Mirmezami, Faezeh Bahador
- Compensation for Innocent Convicts in the Law of Iran and America Ahmadreza Kenarkoohi, Salameh Abolhasani
- Research on the Importance of Offer in Iranian Civil Law and the UNIDROIT Principles Morteza Javan Sarand